

WALDNER, DAGMAR

Den skolmässiga lärofilmen en verklighet i Tyskland.

Stockholm
1920

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!



Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Under.
Skun.
(103)

Särtryck ur tidskriften Verdandi 1920.

Den skolmässiga lärofilmen
en verklighet i Tyskland.

Av Dagmar Waldner.

Skolkinematografen i Tyskland påbjöds genom en ministeriell ukas den 10 mars i år. Kort och gott dekreterades, att omkostnaderna skulle bestridas av skolornas anslag till material och underhåll, varjämte rapport om verksamhetens bedrivande inom år och dag skulle vara inlämnad. Huru man på »högre ort» tänkt sig det med lokaler, apparater etc. angavs i stora drag, men i övrigt lämnades ett lika märkligt som fritt spelrum åt det enskilda initiativet. Så fritt att t. o. m. det stora Uniwersumfilm-Aktien-Gesellschaft, vars »Kulturabteilung» torde få ett drygt arbete med den filmtekniska framställningen i sitt propagandatryck, fann sig föranlåten till tio sidors mycket befogade påminnelser. Den stora massan inom de lägre bildningsgraderna är särskilt på detta område, ideellt som materiellt betraktat, i lika stort behov av klara och fasta riktlinjer. De högt bildade ha redan länge, som vi strax skola se, i handling visat sitt förstående av vad saken djupast gäller och de realiteter varav ett effektivt genomförande är beroende. Man skulle ju kanske för längesedan kunnat ha anledning att jublande utropa »skolkinematografen förverkligad» både här och där. Men sanningen att säga skämdes jag icke så litet över att länder som stå långt efter oss, för att icke säga mycket långt nere på ranglistan i fråga om sitt skol- och bildningsväsen, hunnit före oss i detta avseende. Ehuru glädjande i och för sig, ansåg jag det icke heller vara *nog* anledning till jubel, att det i dessa länder, enligt filmfackpressens ofta miss-tänkt angelägna förkunnelser, visserligen arbetas med film vid diverse undervisningsanstalter och att kinematografins användning till verkligt kulturellt främjande ändamål syntes stadd i en lovande



utveckling.¹ Med undantag för de filmer, som uteslutande tjäna rent vetenskapliga forskningsändamål, har jag nämligen förgäves spanat efter någon enhetlig plan i de s. k. instruktiva filmernas fabrikation och organisation utöver det som förut bestått dem och vari väl hänsynen till pedagogiska önskingar varit det minst framträdande momentet. Ej heller har jag kunnat erhålla någon bekräftelse på att »skolkinematografen» verkligen satts i system eller metodiskt utnyttjats efter andra principer än dem, som praktiseras i varje annan affär. Att visa mer än måttlig glädje hade ju också varit att otillbörligt uppmuntra det osparda nit, som här i landet lagts ned för att så mycket som möjligt hindra all *kraftigare* positiv insats på det skolkinematografiska området, av skäl som för den verkligen initierade måste te sig som synnerligen svaga. Vi kunna aldrig komma ifrån, att vad dessa andra länder *kunnat* göra, det hade vi också *kunnat* och mera till. Ty om man ser till de stora ländernas resurser, så äro resultaten föga imponerande.

Det är dock inte det senare som vi nu skola dryfta. Frågan är, vad det var som i Tyskland slutligen gjorde slag i saken och ledde till den sedan årtal aktuella biografreformens, alltså även skolkinematografins, lösning på positiv väg. Jag säger med flit även biografreformens. Ty det är min fasta tro, att så vida denna fråga över huvud taget kan lösas, så är man i Tyskland nu inne på den väg, som leder till målet. Le icke åt denna min optimism! Ingen tror väl ändå, att man med en pessimism, som låter sig influeras av verkliga eller inbillade svårigheter, kommer ett enda steg uppåt i dessa vargattider. Låt oss emellertid söka besvara den förra frågan.

Utan tvivel torde man då kunna beteckna de förarbeten, som av Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht im Bilderbühnenbund deutscher Städte i Stettin under senare år bedrivits, såsom icke bara å »högre ort» utslagsgivande utan helt enkelt såsom den *garanti*, vilken man i detta grundlighetens och det planmässigt målmedvetna arbetets land ansåg behöflig för att giva de officiella myndigheterna en *fast grund* att bygga vidare på. Det torde vara en överloppsgärning att i detta nu ingå på vad det är som hindrat oss i Sverige att även prestera *åtminstone en*

¹ Inom parentes bemärkt skulle det vara intressant att veta, om orsaken därtill är att söka bl. a. uti det faktum, att deras biografväsen i vissa avseenden liksom tonen i biograferna i de flesta avseenden därute slår så mycket lägre än hos oss — en insikt som efter allt att döma, som man upplevat sedan »fredsutbrottet», ju vore synnerligen hoppingivande, om det förhölle sig så.



sådan garanti. Uttalanden i tidningspressen redan så tidigt som 1908 vittna ju otvetydigt om att skolkinematografen redan då hörde till våra önskemål. (En klen tröst att vi äro framsynt folk, när framsyntheten får hålla på att prata i över ett decennium, *churu den suttit inne med möjlighet att handla.*)

Om tillkomsten av denna garanti förtäljes i en uppsats av den även i vårt land kände d:r Willy Warstat, vilken för kort tid sedan ställts till mitt förfogande. Jag citerar därur följande brottstycken:

»Vintern 1916—1917 föranstaltade Berliner Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht på Stettiner Urania en lärokurs, omfattande biografreformens teori och praktik. 241 personer deltog, däribland representanter för ecklesiastik- och civildepartementen, för Berliner Polizeipräsidium, ombud från 30 städers magistrater samt en del för biografväsendet intresserade förbund. Med d:r Ackermann såsom ordförande bildades vid detta tillfälle »Deutscher Ausschuss für Lichtspielreform», vilken fick i uppdrag att tillsammans med Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht utarbeta planen till en centralorganisation, möjliggörande kinematografins användning i folk- och ungdomsbildningsarbetet.

Deutscher Ausschuss arbete ledde till konstituerande av »Bilderbühnenbund Deutscher Städte E. V. zu Stettin» den 1 april 1918, och härtill anslöto sig omedelbart 30 aktiva och 32 passiva medlemmar. B.-B. B. avser 1) att organisatoriskt och tekniskt främja det tyska biografväsendet, 2) att vad beträffar föreställningarnas såväl form som innehåll förädla och rikta detsamma, 3) att göra vad det till skol- och folkbildningsändamål kan ge allt mera användbart och inbringande.

Deutscher Ausschuss uppgick nu i B.-B. B., till vilket det överlät såväl sina insamlade medel som även fullföljandet av sina syften.

Den härpå följande tiden sysslade B.-B. B. huvudsakligen med att hos sina medlemmar väcka intresse för anläggandet av kommunala biografier, s. k. Bilderbühnen, ävensom för skolbiografier, därvid bistående dem med råd och dåd. I Stettin hade man fullt upp att göra med uppläggandet av ett arkiv, omfattande metodiskt genomarbetade skolfilmer med därtill hörande skioptikonbilder, lämpliga att ställas till skolbiografernas förfogande. Detta arkiv, som ständigt utvidgades, omfattar f. n. c:a 65 för speciella skoländamål utarbetade filmer. De pedagogiska medhjälpare, som till en början samlats på B.-B. B:s Stettinerbyrå för att tillsammans med överbibliotekarien d:r Ervin Acker-

knecht och Lyziallehrer Reepel fastställa riktlinjerna för den metod, som skall utgöra grundvalen för lärofilmens utveckling till full skolmässighet, ha nu vuxit till en hel stab »skolfilmregissörer» för att använda ett mera fackmässigt ord.

Men även medlemmarnas behov av förströelsefilmer söker B.-B. B. tillgodose. Den tanke, som låg till grund härför, är dels att genom ett förbund av mönsterbiografer skaffa filmfacket en *så stor avnämare av kvalitetsvara*,¹ att det redan på grund härav känner sig manat att höja den underhållande filmens konstnärliga nivå, dels att genom sammanförandet av alla de krafter, som sträva mot en filmens reform i konstnärligt och kulturellt avseende, bliva en medhjälpare i arbetet för det konstnärliga nöjesproblemets lösning. B.-B. B. klargjorde sin ställning till biografreförelsens svävande problem genom att till rikets departement och statsmyndigheter, nationalförsamlingen och landstingen översända Xaver Schönhupers (München) Denkschrift »Keine Filmzensur» samt genom att själv utgiva de »Leitsätze zur Lichtspielreform»,² vilka uppställts av överborgmästaren d:r Ackermann i samarbete med överbibliotekarien d:r Ervin Ackerknecht och den vid B.-B. B:s Stettinerbyrå nyanställda överläraren d:r W. Warstat. Det nyväckta intresset för praktiskt arbete på biografreformens område utnyttjades av Stettinbyrån till en livlig propaganda i värningssyfte. Framgången uteblev ej. Rikets myndigheter, genom inlagor uppmärksamgjorda på saken, gävo icke minst genom sina rekommendationer ett verksamt stöd åt förbundets arbete. Medlemsantalet har i det närmaste fördubblats och räknar nu omkring 140 aktiva och passiva medlemmar. Enstaka förbundsstater, såsom Oldenburg och Anhalt, remitterade en summa i ett för allt till främjande av B.-B. B:s verksamhet.

För närvarande spela 21 till B.-B. B. anslutna biografer regelbundet dettas underhållande program, ytterligare en del städer föranstalta tid efter annan enstaka föreställningar, mönsterföreställningar eller »Bilderbühnentage». Ca 35 medlemmar ha infört regelbundet återkommande skolföreställningar eller »Schullichtspiele», andra stå i begrepp att anordna dylika. Skolfilmarkivets nya lista³ har nyligen utkommit, och för att nöjaktigt kunna tjäna förbundets medlemmar ha även en del andra prak-

¹ Kurs. av mig.

² Båda skrifterna erhållas på begäran av B.-B. B. i Stettin (eller kunna studeras på Sv. Kin. sällskapets bibliotek).

³ Kan även av icke medlemmar erhållas till ett pris av 1 Mark.

tiska anordningar måst företagas. Då såväl behovet av lärofilmer som framför allt goda underhållande biografnummer är stätt i ständigt stigande, offentliggör B.-B. B. i sitt tidskriftsorgan »Die Bildungspflege»¹ två gånger i månaden uppgifter angående goda löpande filmer av detta slag och åtager sig även anskaffandet av desamma för sina medlemmar. Sålunda förfogar B.-B. B. nu över omkring 50 större s. k. spelfilmer ävensom över ett större antal sago- och andra ungdomsfilmer. I tidskriften meddelas också sådana resultat från »Zentralinstitut für Erziehung und Unterrichts Bildstelle» (d. v. s. dess av myndigheterna sanktionerade filmgranskningsnämnd) som äro ägnade att intressera B.-B. B:s medlemmar; även dessa filmer kunna erhållas genom B.-B. B:s förmedling.

För att än bättre motsvara den ständigt ökade efterfrågan på metodiskt bearbetade undervisnings- och ungdomsfilmer har B.-B. B. ingått som delägare i det nygrundade »Stettiner Reformfilm Gesellschaft m. b. H.», vilket huvudsakligen kommer att framställa skol- och ungdomsfilmer. B.-B. B. har därvid förbehållit sig såväl den kulturella kontrollen över tillverkningen som även förmånsrätten att efter eget behag disponera de av sällskapet framställda filmerna.

På så sätt uppfylldes en inom B.-B. B. länge närd önskan att komma i besittning av egna skolfilmsnegativ, vilket i sin tur medförde möjligheten att även på andra ställen inom Tyskland kunna upprätta filialer för sin verksamhet. Då B.-B. B:s skolfilmarkiv tills dato nämligen endast förfogat över positivfilmer och dessa mest blott i ett enda exemplar, eftersom negativerna voro omöjliga att tillrättaskaffa, så fick filmdistributionen för hela riket ske direkt från Stettin. Detta förorsakade ofta icke blott stor tidspillan utan även dryga kostnader. För att komma ifrån dessa olägenheter och i landets olika delar få depåer för sina filmarkiv har B.-B. B. inlett underhandlingar om samarbete med sådana organisationer i södra, östra och västra Tyskland, vilkas strävanden gå i samma riktning som B.-B. B:s. Så vitt man nu kan döma, komma dessa förhandlingar också att leda till önskat resultat. Vad B.-B. B:s tekniska rådfrågningsbyrå beträffar, har även den en glädjande utveckling att uppvisa. Åt sådana medlemmar som önska ägna sig åt biografverksamhet tillhandahållas inrednings- och kostnadsförslag, räntabilitetsberäkningar, mönsterföredrag m. m.

¹ Verlag der Weidmann'schen Buchhandlung, Berlin S. V. 68. Prenumerationsavgift 8 Mark för helt år. Förbundsmedlemmarna dryfta här fackmässigt viktigare biografrågor.

material, som kan vara av grundläggande betydelse eller önskvärt även för en redan pågående, regelrätt biograförelse. Ehuru ju byrån i första hand är avsedd för skolbiografverksamhet, kunna dock även medlemmar tillhörande andra inom förbundets ram fallande intressesfärer, såsom biografägare och andra, som ha för avsikt att ordna periodiskt återkommande »Bilderbühnentage» i särskilt och kontraktsenligt för detta ändamål förhyrda privatbiografer etc., vända sig till B.-B. B. med sina angelägenheter. På senare tider har byrån haft sina ögon fästade särskilt på de i städerna och på landet ambulerande vandringsbiograferna. Organisationsplaner för dylika ha utarbetats, varefter förvaltningsorganen inom de olika distrikten ha gjorts till föremål för en livlig värningspropaganda och en ordnad verksamhet av detta slag. Härigenom tillfördes förbundet en hel del nya medlemmar. Dessa vandringsbiografernas organisationsplaner stå till medlemmarnas fulla disposition och B.-B. B. övertager gärna ansvaret för hela den tekniska anordningsapparaten, främst apparaterna och filmen.

Vid anskaffning av apparater bistår förbundet icke bara i fråga om goda råd. På grund av sina vidsträckta förbindelser är det även i stånd att förmedla inköp av sådant, som i de särskilda fallen kan befinnas lämpligt och värt sitt pris. Det samma gäller film för kommuner, vilka för undervisningsändamål önska lägga upp ett eget filmarkiv.»

Det kan ju även vara av värde att erfara vad medlemmarna i B.-B. B. ha att förtälja om sitt arbete. Bland de rapporter, som kommit mig tillhanda, får jag dock av utrymmesskäl välja den kortaste, icke mindre karakteristisk för det.

Den är daterad den 25 januari 1920, undertecknad av Stadtjugendpfleger Gez. Lück och lyder så:

»I Köslin ha vi sedan 1 år tillbaka en Bilderbühnenausschuss, som är ansluten till B.-B. B. De filmer, vi erhöles därifrån, voro goda och med omsorg sammanställda. I Kammerlichtspiele, vilka med kontrakt bundit sig vid staden, ägde varje torsdag 11—1 föreställningar rum för barnen i samtliga folkskolor. Kl. 2,30 e. m. kom turen till de högre skolorna: gymnasium, lyceum, Präparandenanstalt, Seminarium, Kadettanstalten och anstalten för dövstumma. En avgift av 10 Pf. person och föreställning upptogs. För obemedlade erlades avgiften av stadskassan för att sålunda tillmötesgå av föräldrarna uttalade önskemål om att ingen måtte av ekonomiska skäl uteslutas. Vid årets slut kommo därigenom föreställningarna att visa en nettobehållning av 150 Mk. Nu-

mera äro föreställningarna obligatoriska såsom ett led i undervisningen, men för att icke ständigt samma lektioner skola bortfalla har man fixerat tiden mellan föreställningarna till 14 dagar. De från Stettin lämnade texterna för de särskilda lektionerna distribueras i så god tid, att ämnet väl hinner förberedas. Dagen efter föreställningen få eleverna skriftligen bearbeta vad de sett och erfarit. Deltagare äro elever ner till 4 år. För att göra rätt åt alla klasser ha vi för detta år beslutat i spelplanen medtaga en och annan sagofilm samt för yrkesskolornas räkning några filmer från industrin och teknologien. De hittills levererade filmerna voro alla goda.»

Vid ett samtal, som undertecknad den 9 sept. 1918 hade med prof. Lampe, chefen för Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht, berättade denne om skolkinematografiens framsteg följande för förberedelsearbetet betecknande:

Första organisationstypen: Under Oberkommando in den Marken stod en »Kinoausschuss», som hade till uppgift att för skolornas räkning planmässigt utnyttja filmen. Man hyrde lokaler av Union och andra, som förfogade över lämpliga sådana och vilka kunde disponeras på förmiddagarna. I 5 veckor gavs samma program. På denna tid hade varje skolbarn en gång kommit i tillfälle att gratis få se detta. En särskild nämnd för Berlin med förstäder sammanställde programmen för dessa, och där bjödos på både underhållande och instruktiva filmer. För att giva lärarna tillfälle att förbereda sig fingo de taga del av filmerna, innan de visades för barnen. Ledare för dessa föreställningar var rektor Hänslar, Kronprinsenufer 29, Berlin N. W. 40.

Andra organisationstypen: Denna avsåg tillgodoseende av den ungdoms behov, som redan lämnat skolan. I spetsen för denna stod »Hauptausschuss für Leibesübungen u. Jugendpflege», Baireuthstrasse 13. Ledare prof. Heinrich. 3—4 gånger i månaden gavs föreställningar i förhyrda lokaler mot en entré av 10—20 Pf., varvid ungdomen ägde rätt medtaga föräldrar och anhöriga. (Sådana föreställningar ha redan i 12 år praktiserats på olika håll i Tyskland och varit mycket uppskattade. Besväret att sammanställa lämpliga program torde dock nu väsentligt ha reducerats, icke minst genom Zentralinstituts förberedande arbeten).

Tredje organisationstypen omfattar den högre undervisningen. Berliner Urania samarbetar här med Provinzienschulkollegium, varvid hela serier sammanställas. Sådana för de kommunala skolorna äro Uranias specialitet. Prof. Lampe framhävde särskilt djurfilmerna, och jag påminner mig också att jag där år 1913

själv har sett geografiska österländska filmer och skioptikonbilder av allra högsta kvalitet. Dessa föreläsningar äro emellertid icke »schulplanmässig», ehuru av största pedagogiska värde. Neu-Kölln stod just då i begrepp att i anslutning till B.-B. B. organisera sina föreläsningar till skolmässigt bruk. Prof. L. fann att kinematografien gjort stora framsteg, och man hade icke så litet ansträngt sig att medverka härtill bl. a. genom att leda filmkritiken i sundare riktning. Den bättre pressen hade härvidlag också visat sig tillmötesgående. Bland filmer, som prof. L. just då hade under utarbetande, nämndes kulturhistoriska dräkter, den grekiska kvinnodräkten och medelålderns manliga, samt Perserkrigens historia, geografiskt, etnografiskt etc. utformad för undervisningsändamål med rörliga kartor m. m.

Förhållandet mellan pedagogerna och filmindustrien har som bekant i Tyskland just icke präglats av vare sig samförstånd eller — hm — hjärtlighet.¹ Symptomatisk för det förtroende Zentralinstitut och B.-B. B. vunnit genom sitt outröttliga arbete är därför den stora världsfirman Universumfilm-A. G:s anslutning till dess principer och det samarbete, som sedan 1¹/₂ år pågår dem emellan. Jag har just i dagarna från firman emottagit dess ovannämnda, omsorgsfullt utarbetade propagandamaterial. Utan tvivel kommer dess arbete ännu ett par år framåt att innebära stora uppoffringar i ekonomiskt avseende. Ty fort går alldeles säkert icke en så genomgripande förändring som skolkineatografins införande inbär. Om ententen icke framhärdat uti att förkväva varje tillstymmelse till möjlighet för det tyska folket att resa sig ur det djupa elände, vari land och folk bragts att förpinas, kommer det nedlagda kapitalet säkerligen en gång att giva mycket goda räntor. Det vore orätt att icke betyga sin djupa aktning inför det mod och det fosterländska sinnelag, som ett dylikt steg som »Ufas» ådagalägger, och sin stora glädje över att för en gångs skull en brygga slagits över den djupa klyfta, som med orätt skilt de materiella och ideella strävandenäs företrädare åt. För att kunna ge ett klart begrepp om den plan, de riktlinjer etc., som följas vid den skolmässiga filmens regi och utnyttjande, resp. vad herr Reepel benämner *die Praxis des Schullichtspiels*, kräves en särskild artikel.

¹ Se mina artiklar om »Reformrörelsens utvecklingshistoria» i Biografbladet nr 12 och 13 d. å.

www.books2ebooks.eu